

Taj bi rad trebalo još pojačati. Osobito svestranim nastojanjem da naši ljudi shvate i dožive kako je jedina prava i istinita sreća u obitelji. U domu. U svojoj kući. Na svom ognjištu! Osobito ondje gdje vlada Bog i Božji blagoslov.

Literatura

1. Dr. IVO BAUČIĆ: *Povijeklo i struktura radnika iz Jugoslavije u SR Njemačkoj*, Zagreb 1970.
2. I. BAUČIĆ i ŽIVKO MARAVIĆ: *Vraćanje i zapošljavanje vanjskih migranata iz SR Hrvatske*, Zagreb 1972.
3. M. FRIGANOVIĆ, M. MOROKVAŠIĆ i IVO BAUČIĆ: *Iz Jugoslavije na rad u Francusku*, Zagreb 1973.
4. VEČESLAV HOLJEVAC: *Hrvati izvan domovine*, Zagreb 1968.
5. ALICA WERTHEIMER-BALETIĆ: *Stanovništvo SR Hrvatske*, Zagreb 1971.
6. SAVJETOVANJE: *Stanovništvo, emigracija i zaposlenost*, Zagreb 1971.
7. *Bilten odjela za migracije*, 1973. Izdaje: Institut za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za migracije.

Stanko Weissgerber

OBITELJSKI RAD KOD NAS

Naslov koji je stavljen ovoj temi jasnije bih izrazio: *Suvremeni organizirani obiteljski apostolat u Crkvi Hrvatske*. Taj precizniji naslov stavljam zato jer je rada za obitelj bilo i prije. On je bio prilagođen ondašnjim prilikama, ugrađen u tadašnji pastoralni rad Crkve, manje konzistentan i organiziran, kako se to već u ono vrijeme, u društvu s katoličkim javnim životom činilo potrebnim. Neki od tih oblika nastavljaju živjeti i danas. U ovom svestrano novom vremenu nakon drugog svjetskog rata, u cijelom katoličkom svijetu, napose u Evropi, nastao je novi, sistematski zamišljen i organiziran apostolat obitelji, koji je još posebno zacrtao i potaknuo Drugi vatikanski sabor konstitucijom *Gaudium et spes*. O njemu želim govoriti. Suzujem temu na postanak i zbivanja tog suvremenog organiziranog pokreta u Crkvi Hrvatske.

Prikazat ću to pod dva vidika. U prvom ću kronološki prikazati kratku povijest rađanja tog pokreta kod nas, da bismo iz tog genetičkog vidika uočili možda neke razvojne zakone tog apostolata na našem tlu i uočili ono što u njem treba najviše naglasiti, oko čega se najviše truditi. Nakon toga ću kratko panoramski iznijeti sadašnje stanje tog rada u kojem se nalazimo, da vidimo što se radi ovog časa.

1. Povijesno-genetski prikaz

Suvremeni organizirani apostolat obitelji nakon rata, sličan pokretu koji se razvio u cjeloj katoličkoj Evropi, nikao je kod nas u Hrvatskoj pred 11 godina, 1962. godine. Njegov je nastanak uvjetovalo više faktora. Niknuo je iz svijesti da nečim treba nadoknaditi naglo izgubljeno katoličko ozračje našeg javnog ži-

vota i iznutra, iz same Crkve pomoći obiteljima usred vihora novih strujanja i novih pogleda javnosti na brak i obitelj. Zatim, iz svijesti sve većeg rasula naših obitelji u novom vremenu, u nagloj urbanizaciji, industrijalizaciji i laicizaciji javnog života. Nikao je iz nadahnuća koje su dali naponi ostalih katoličkih naroda u tom novom vremenu, koji su počeli takav pastoral obitelji. Niknuo je jer se našao poduzetan Božji svećenik, vidovit i osjetljiv za znakove vremena, o. Mato Jović DI, a u jednom području tog apostolata, gledom na Zajednice naše Gospe, redovnica uršulinka s. Margarita Labrtić. Značajna pojava, nikao je *odozdo*, ne nadahnut od hijerarhije, nego od ljudi u Božjem narodu, kako to često biva u Crkvi koja živi i nosi nadahnuće Duha Svetoga. Presađen je izvana i prilagođen našim prilikama.

Obavijestivši prije zagrebačkog nadbiskupa i s njegovim blagoslovom, o. Mato Jović, misionar, organizirao je u Zagrebu, kraj bazilike Srca Isusova, večernji tečaj ili konferencije za *mlade bračne parove* od 18. do 25. XI 1962. godine. Služio se ciklostilskim tekstovima francuskog obiteljskog centra *Centre de préparation au mariage* u Parizu, tekstovima p. D'Heillyja. Bila je to velika novost. Nekih 15 parova, sve mlađi brakovi, u tipičnim problemima prvih godina braka, oduševljeno su slušali predavanja u pjevačkoj dvorani kraj Crkve. U tom prvom tečaju držao je i liječnik predavanje o regulaciji porođaja. Neki od tih parova još i danas oduševljeno pričaju koliko su se obogatili na tom tečaju, i ostali su suradnici te nove akcije do danas. Plod je bio i nova veza poznanstava tih supruga s drugim katoličkim bračnim parovima koji su imali iste probleme i ideale.

Iste godine, negdje u siječnju-veljači, sestra Margarita Labrtić je u Slavonском Brodu okupila 4 obitelji, prvu ekipu »Zajednice naše Gospe«, s namjerom da se redovito mjesečno okupljaju, produbljuju kršćansku bračnu duhovnost, da se međusobno pomažu i lakše kršćanski žive u vjerski hladnom ozračju grada, kako to rade slične skupine po kršćanskoj Evropi. . .

Eto, to je bio početak. Kroz *prvo razdoblje*, od 1962. do 1968. godine, dakle 5 godina, koje bismo mogli nazvati »rođenje« i probijanje kroz početne životne teškoće, pothvati obiteljskog apostolata tiho su živjeli, razvijali se, uz poneke smetnje, i stjecali bitne karakteristike današnjeg svog života.

Odmah slijedeće godine (1963.) u proljeće održan je u Zagrebu na istom mjestu prvi *tečaj za zaručnike*; to će ubuduće biti stalan posao pokreta, tečajevi za pripravnike za brak, zaručnike. Držali smo ih kroz 9 uzastopnih večeri; to je kanadski tip tečajeva, koji su prije nekoliko godina preuzeli i Talijani. Nastupao je samo svećenik i liječnik, koji je govorio mladima, a liječnica djevojčama, oboje s projekcijama. Koliko je zagrebačkom nadbiskupu Šeperu bilo stalo do tog pothvata, vidi se po tome što je svim zagrebačkim župnicima dao nalog da u toku tri nedjelje prije tečaja oglašuju taj tečaj. Uspjeh je bio malen, došlo je samo nekih 20—25 parova.

Slijedeće, 1964. godine nastupa kvalitetan skok: o. Jović se ohrabrio i najavio da će u budućem tečaju pripreme na brak od 9 večeri nastupati svećenik, liječnik i bračni parovi koji će o temama govoriti iz svog iskustva. Dijelili smo letke u bazilici Srca Isusova, a najavili smo tečaj i u drugim zagrebačkim crkvama. Uspjeh je bio neočekivan. Prvu večer navalilo je u veliku kapelu kraj bazilike 250 mladih slušača, većinom studenata; druge večeri 300, a treće 360, i taj broj je ostao. Postavili smo megafone na hodnik i u kućnu vežu da čuju i oni koji su se tu nagruvali. Dakako, bilo je u tom mnoštvu teško provoditi disku-

sije, koje smo nakon svih predavanja obavljali. Jedino, svi su dobili na kraju ciklostilski umnožen sadržaj predavanja, kako to i danas dijelimo kod svakog tečaja, da sudionici, napose parovi, mogu naknadno o temi lakše raspravljati. Tečaj je trajao od 13. do 22. XI 1964. Sjećam se dobro — jer sam bio suradnik o. Jovića od prvog tečaja — kako su se žarila lica tih mladih ljudi kad je progovorio mladi bračni par iz svog iskustva. To je bila senzacija, to je uvjeravalo, to su bile konkretnosti iz života, iskustva. Vidjeli smo da je upravo to svjedočanstvo mladih kršćanskih bračnih parova, koji su nekoliko godina u braku, privuklo mnoštvo slušača na snažno razmišljanje, diskusiju i, sigurno, promjenu mentaliteta. Bilo je nekih smetnja sa strane, ali je stvar preko BKJ sređena.

Godine 1966. unijeli smo neke novitete. Iskustvo nam je pokazalo da se skupina od preko 300 ljudi ne može pravo obraditi, da je ono najbitnije, diskusija, jedva moguća. Služili smo se listićima, ali je njih u tom mnoštvu bilo toliko da su se sastanci morali držati jako dugo. Zato smo, pozivajući mlade na tečaj pripreme za brak, podijelili unaprijed sve u dvije skupine: A i B. Svaka skupina imala je izmjenično svakog drugog dana sastanak kroz devet večeri, a pozivali smo ih iza svaka dva predavanja na jedno veče isključive diskusije o onome što smo u dvije večeri čuli. Diskusije su bile usmene i pismene, po listićima. Iza svake teme dijelili smo ciklostilski umnožen kratak sadržaj predavanja s upitima, koji su imali uvesti u diskusiju. U svakoj skupini bilo je oko 200 sudionika. Taj je način bio bolji, diskusije su se mogle pravo razviti, i mladi su nakon svake večeri imali jednu ili dvije večeri za odmor i razmišljanje. No taj je tečaj trajao preko tri tjedna, a to je bilo naporno za one koji su ga davali. Na tom tečaju, kao i na svim budućim koji su se održavali sve do danas, predavači su obvezatno bračni parovi, svećenik i liječnici. Međutim, mi smo i dalje tražili bolji oblik i organizaciju tečajeva. Zadovoljni smo bili velikim brojem, ali uvjereni da bi tek manja skupina pravo i temeljito mogla obraditi građu, misli koje se iznose u tečajevima.

Zato smo slijedeće godine, 1967., preinačili red i zamislili tečaj od 6 večeri, kako su običavali raditi Francuzi. Otada pa sve do danas ostali smo na šest večeri tečaja. Tečaj se održavao redovito u jesensko vrijeme, u studenome, a bilo je oko 200 sudionika.

U tom prvom razdoblju tihog razvoja unijeli smo 1965. godine obiteljsku misao u pučke misije, u kojima je ona dotad bila malo zastupana, samo u staleškim govorima očevima i majkama. Dotadašnje misije od 8 do 10 dana produljili smo na 14 dana, a tematiku drukčije zamislili: u toku prve trećine vremena (4 i pol dana) obrađivali smo misli osobnog obraćenja Bogu, u drugoj trećini misli obnove obitelji svakog sudionika, a u trećoj trećini obnovu župe, koje su svi članovi i za koju su svi odgovorni. Prve takve misije održali smo u Našicama, u studenome 1967. g.

Iste te (1967.) godine nikao je pokret »Zajednica naše Gospe« u Zagrebu, brigom župnika Bl. Marka Križevčanina, vlč. Franje Juraka, i pod nadahnućem jedne obitelji iz Pariza i jedne iz Beča (obitelj Faulkner), koje su pripadale istom pokretu. Počelo se duhovnom obnovom kod uršulinki u Vlačkoj ulici, na kojoj je sudjelovalo oko 25 bračnih parova. Poslije toga je formirana prva skupina (ekipa) »Zajednice naše Gospe«. Slijedećih godina nastala je druga i treća, a 1971. i četvrta skupina. Oni su priređivali razne duhovne obnove svih članova Zajednica naše Gospe i drugih simpatizera u Odri, Granešini. . .

Promatrajući danas razvoj obiteljskog apostolata u Hrvatskoj, možemo reći da 1968. godine počinje *drugo razdoblje* razvoja, koje karakterizira *ekspanzija* i sustavno formiranje *laika*, a traje do 1971. godine.

U dogovoru sa zagrebačkim župnicima, koje je o. Jović jednom posebno pozvao na dogovor, pozvali smo dobrovoljce, dobre kršćanske bračne parove iz svih zagrebačkih župa, sve, dakako, s odobrenjem nadbiskupa. Okupljali smo ih na sastanke u toku tri mjeseca, veljače, ožujka i travnja 1968. godine svakog ponedjeljka navečer u velikoj kapeli kraj bazilike Srca Isusova. U početku je bilo 150 osoba, na kraju 100. Tu smo na specifičan način, gotovo u obliku duhovnih vježbi preradili niz misli o kršćanskom braku, usredotočenih oko onih tema koje se u tečajevima pripreve za brak iznose pred mlade. Osnovna intonacija bila je: nemojmo razmišljati kako ćemo jednom govoriti mladima, nego sada kušajmo isključivo »osobno« doživljavati te misli i primjenjivati ih na sebe. Predavači su bili svećenici (o. Jović i ja) i nešto zreliji bračni parovi. Među slušačima bio je i po koji zagrebački župnik.

Kad je taj dugi tromjesečni tečaj formacije bračnih parova za apostole bio gotov, javilo nam se četrdesetak bračnih parova koji su bili spremni surađivati na tom obiteljskom apostolatu u gradu Zagrebu. Evo, tako je nastala *zagrebačka skupina laika*. Međutim, s vremenom je taj broj opao, neki nisu nikad ni nastupili. Osobni razlozi tome mogli su biti mnogi: manjak veće velikodušnosti, strah od nastupa, vanjski obziri zbog službe, zaposlenost itd. . . Međutim, mislim da je glavni razlog bio manjak svijesti o katoličkoj komunitarnosti na razini grada. Katolici jednog grada, iako žive u osnovnim jedinicama vjerskog života, župama, žive i »jednim«, »skupnim« vjerskim životom svoga grada. To je sociološka činjenica koju naša generacija svećenika tek polako uočuje. I zato su se mnogi od spomenutih laika povukli u svoje župe, a još više su ih u njih povukli njihovi župnici, da ih upotrijebe isključivo u svojoj župi. Nisu još dovoljno shvatili — pa ni danas nema još dovoljno te svijesti — da velegradovi vjerski žive na razini župa, ali sve više i na razini grada, i da se određene apostolske akcije (katchizacija, karitas, priprava na brak, rad s putnicima-đacima ili radnicima-putnicima, s turistima itd.) nužno moraju zbivati i na razini grada, a ne samo župe. To je *obogaćenje i pripomoć župi*, koja po sudu svih svjetskih pastoralaca, u velikim gradovima nije više dovoljna pastoralna struktura.

Danas su uz župe u gradovima sve akutnije potrebne međužupne apostolske akcije na razini cijelog grada. To spominjem zato, jer smo tamo od 1969., 1970. u obiteljskom apostolatu počeli osjećati taj problem, a osjećamo ga, možda manje, i danas u obliku nekog *straha nekih župnika*, manje laika pripadnika župa, kao da »gradski« apostolski pothvati štete župnima. Iz toga slijedi stanovita pasivnost nekih župnika u podržavanju obaju obiteljskih pothvata i svojevrsna ljubomora na taj rad. . . Međutim, zagrebačka skupina laika u nešto manjem broju živi izvanrednom požrtvovnošću, djeluje u gradu i u cijeloj našoj domovini te pridobiva nove mlade parove.

Te smo jeseni, 1968. godine, pojačani velikim brojem formiranih obiteljskih apostola, omasovili pokret tečajeva za brak u Zagrebu. Počeli smo ih davati svakog mjeseca (isključiv praznike) po raznim zagrebačkim župama, da time udovoljimo župnicima koji su željeli da svoje mladence sačuvaju u župi.

Upravo pred početak tog prvog niza tečajeva po gradu Zagrebu o. Mato Jović je 29. IX. 1968. napustio taj rad i otišao u Opatiju za poglavara kuće. Ja sam u tom poslu u Zagrebu ostao otada sam. Otac Jović je znao slijedećih

dviju godina doći kojom zgodom u Zagreb na koje veče tečajeva, no kasnije je obolio i umro 14. I. 1972. godine.

U listopadu 1968. počeli su tečajevi priprave na brak po župama grada i trajali su neprekinuto uključivo do svibnja 1969. Te smo godine nakon raznih pokusa u pogledu razdiobe sastanaka u tjednu uveli običaj da svakog tjedna održimo tri večeri tečaja, tako da cijeli tečaj traje 14 dana. Od 1968. obavljamo takve tečajeve tijekom godine svakog mjeseca u zagrebačkim župama koje su bliže centru i tako pristupačnije. Bilo je tijekom tih godina prijedloga da se tečajevi održavaju na jednom mjestu u gradu, no održavaju se po župama zato da donekle udovoljimo želji župnika da mladence zadrže kod sebe, jer postoje problemi sastajanja cijelu godinu na jednom mjestu, jer se na župama župnici zbog svog ugleda brinu da uvijek bude što više slušača, a i primjer Belgijanaca, Francuza, Talijana uvjerava nas da je to bolje.

U jesen 1968. godine zagrebačka skupina laika počela je razmišljati o tome kako bismo taj rad prenijeli i u druge gradove. Prilika za to pružit će se slijedeće jeseni. Počeli smo ujedno osjećati potrebu da okupljamo za obiteljski rad i liječnike.

U proljeće 1969. godine osnovana je u Rimu u okviru papinske Komisije za laike — *Sectio pro familia*. Ona je poslala BKJ upit o radu za obitelj na našem području. Tako smo ponovno došli u svijest BK kao neminovno potreban apostolat koji pokoncilaska Crkva sustavno propagira.

U jesen 1968. g. tijekom rujna i listopada pružila se prilika da proširimo taj oblik obiteljskog apostolata u Slavoniju. O. Pero Bulat, koji je cijeli svoj život posvetio radu za obitelj kao misionar i kao pisac članaka po časopisima i pisac knjiga o obitelji, počeo se zanimati za te oblike organiziranog apostolata obitelji. On je u jesen 1969. organizirao skupinu od tridesetak mladih parova i drugih mladih ljudi u Osijeku, a došlo ih je i iz Beograda i Sl. Broda. Organizirali smo kroz šest nedjelja susrete osječke skupine i naših zagrebačkih laika i liječnika. Ovi bi pošli iz Zagreba najranijim autobusom u Osijek i ondje proboravili cijeli dan te bi se noću vraćali. Takvi cjelodnevni susreti bili su prikladni da novoj skupini prenesemo svoje misli, uvjerenja doživljaje i svoja apostolska iskustva. Pothvat je sjajno uspio i skupina formirana u Osijeku odmah se dala na vrlo intenzivan posao pa je tijekom one zime i proljeća održala mnoge tečajeve za buduće supruge ili za sanaciju mladih brakova po slavonskim, baranjskim i podravskim selima i gradićima. Imala je pred sobom oko tisuću osoba. Tako je nastala osječka skupina. Nažalost, ta tako aktivna skupina nije se sačuvala, jer nije bilo stalnog svećenika animatora da je podržava, produbljuje, formira i zapošljuje. Ona se kao skupina razbila, no i danas neki njezini članovi surađuju u istom apostolatu sa župnikom u Belišću, Podravskim Podgajcima, a Brođani su se zadržali u brodskoj skupini, koja će nastati 1970. g.

Te jeseni (1969.) zagrebačka skupina je sama došla do uvjerenja da svi oni koji rade u obiteljskom apostolatu i sami trebaju neprestano duhovno produbljenje. Zato smo im održali te jeseni tri večeri *duhovne obnove*. Slijedećih godina održavat ćemo im prave duhovne vježbe u Opatiji ili u Zagrebu. Do tog iskustva došli smo i mi kao i laici apostoli u istom poslu u drugim zemljama.

Prelazimo u godinu 1970.! Odmah u veljači imali smo radost vidjeti da se stvara nova skupina laika u Slavonskom Brodu. Formirana je slično kao i skupina u Osijeku, zajedničkim sastancima naših zagrebačkih laika i osječkih u Sl. Brodu kroz niz nedjelja. Nastavio ju je voditi vlč. Marko Majstorović, brodski župnik, koji je često na razne načine okuplja, formira i puni oduševljenjem. Ta

skupina je drugog sastava i drugog stila rada negoli zagrebačka. Tu su sami radnici, seljaci, domaćice. Intelektualaca u početku nije bilo i zato su bliži seoskom slušateljstvu. Njihov nastup na raznim tečajevima sastoji se više u svjedočenju, u iznošenju vlastitog života i doživljaja, a manje u obrađivanju određenih tema o braku.

Te godine (1970.) počinje široko zanimanje za taj rad od strane više biskupa. Još u rano proljeće informiraju se dubrovački i pazinski biskup o mogućnosti takvog apostolata na svom teritoriju. Splitski nadbiskup povjerava vlč. Ljudevitu Jedutu OP, koji je prije dolazio na naše sastanke u Zagrebu i tu se inspirirao na obiteljskom radu laika, da poradi na tom polju u Splitu. On je i održao dva tečaja te godine. Zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić je u nekoliko navrata okupljao sve one koji u Zagrebu rade na obiteljskom apostolatu, hotеći ih sve povezati i animirati. U istom tom duhu širenja pokreta održali smo u slavonskom mjestu Otok 2. svibnja 1970. g. veliko zborovanje na koje su došli zagrebački nadbiskup, đakovački i dubrovački biskup i više stotina sudionika laika iz svih krajeva naše domovine.

Zimi 1970. započeo je prvi tečaj pripreme mladih na brak u Rijeci, brigom vlč. Marijana Valkovića, kojega je nadbiskup Burić odredio za taj apostolat. Budući da Riječani nisu ni te ni slijedećih godina imali svojih formiranih laika i liječnika, dolazili su im redovito naši laici i liječnik. Ti su ljudi divnom velikodušnošću poslije podne, nakon svoga posla, sjedali na vlak, navečer su bili u Rijeci, od 18—23 sata obavili posao, u ponoć sjeli ponovo u vlak, i ujutro su bili u Zagrebu, da s vlaka pođu na posao.

U to doba došla je svima do svijesti potreba da imamo neki hrvatski obiteljski časopis. Više skupina spremalo se da pokrene takav časopis, i u srpnju 1970. počela je izlaziti *Kana*, obiteljska revija, kao mjesečnik, u režiji »Kršćanske sadašnjosti«.

1. XI 1970. službeno je otvoren *Obiteljski centar* u Slavonskom Brodu u župi vlč. Majstorovića. To je bio samo formalni početak jednog vrlo razgranatog apostolata obitelji za župu, grad i okolinu. Nikla je velika zgrada s dvoranama i učestali su susreti, tečajevi, sastanci svih vrsta. Obiteljski centar razvio je napose rad na spasavanju nerođene djece, borbu protiv pobačaja i pomaganje te ugrožene djece (a taj je apostolat već i prije bio razvijen u nekim brodskim župama), zatim rad oko brojnih obitelji koje je zgodnom organizacijom pomagao i materijalno, bodrio ih i pomagao im da se duhovno ne osjete izolirane od društva koje ih je zbog uznemirene savjesti preziralo. Centar je umnožavao i dijelio razna skripta potrebna za taj apostolat. U centru rade sestre karmelićanke, koje su se s velikim žarom dale na taj apostolat. U brodskom centru intenzivno radi o. Pero Bulat.

U ovom razdoblju bilo je u obiteljskom apostolatu i kvalitetnih skokova. U jesen, prve srijede mjeseca studenog otvorili smo u Zagrebu, kraj bazilike Srca Isusova, prvo naše *savjetovaliste za brak*. Katolički liječnik je otada svake srijede uvečer od 7 do 9 sati i dulje dežurao i primao one koji bi došli da riješe svoje bračne probleme ili kojima bi ispovjednici svjetovali da se onamo obrate, budući da su njihovi bračni problemi jednim dijelom i medicinski. Dolaze mladi parovi, zaručnici koji će se skoro vjenčati, da u toj žurbi bar nešto čuju od liječnika o regulaciji i drugim pitanjima. Tu službu sve do danas obavlja dr. Đuro Tomašić. Cijeli pothvat oglasili smo zagrebačkoj Crkvi time što je biskup Škvorc poslao vjernicima i svećenicima grada pismo, a u predvorja svih zagrebačkih crkvi stavili smo oglas. Nakon dvije godine, u jesen 1972., savjetovaliste se

povećalo na dvije večeri, jer je svakog utorka počeo primati svećenik-psiholog, o. Josip Weissgerber.

Isto tako smo u jesen 1971. počeli s redovitim mjesečnim *sastancima* svih bračnih parova zagrebačke skupine. Dotad smo se sastajali samo povremeno. Iz svijesti skupine rodila se potreba i zahtjev za dubljim stručnim i duhovnim produbljenjem. Obično smo se sastajali ponedjeljkom uvečer od 8 do 10-11 sati. Počeli smo prvo studirati teme o kojima se govori mladima na tečajevima priprave na brak i drugim zgodama: o problemu ljubavi i njenom razvoju, o Božjem utjecaju u braku, o regulaciji porođaja, o usklađivanju bračne ljubavi s ljubavlju prema roditeljima, dakle o punicama i svekrvama, o smislu djece i glavnim tezama njihova odgoja. Zatim su slijedila predavanja psihologa o genetičkoj psihologiji i o odgoju u raznim razdobljima djetinjstva i života, pa dinamika skupine, stil naših nastupa, pravi dijalog itd. U to smo upletali sastanke o duhovnim temama, npr. o savjesti, o kršćanskom savršenstvu u bračnom životu, o opraštanju i međusobnom poštivanju u braku itd. Na svim tim sastancima laika ja sam kao svećenik animator: s njima se dogovaram o temi, prije sastanka šaljem svima poziv, najavu teme, često cijeli elaborat koji ćemo analizirati i proučavati.

Isto smo tako počeli organizirati sastanke kršćanskih *liječnika*. Oni su bili rjeđi, 3—4 puta godišnje. S njima smo proučavali studentske teme, prvo o čemu liječnik govori na tečajevima, široko informiranje o stanju medicine s obzirom na regulaciju porođaja, o kršćanskom smislu seksualnosti, zatim predavanja moralista o katoličkom gledanju na kontracepciju, pa o liječničkoj etici, o problemu pobačaja i liječnikova držanja kad susretne takve zahtjeve, o problemu smrti s liječničkog i pastoralnog vidika, pa uopće o suradnji svećenika i liječnika u radu za čovjeka. Ukratko, nastojali smo da putem tih predavanja i dijaloga formiramo te liječnike da kršćanski rješavaju probleme koji su na granici medicine i kršćanskog morala. Obično ih je dolazilo od 6 do 18. Ja sam ih obično pozivao pismeno s oznakom teme koju bismo spremali u dogovoru s njima. Često su oni držali male referate o temi. I sastanke liječnika i one bračnih parova uvijek održavamo u obliku dinamike skupine, u živoj diskusiji. Ponovo spominjem da smo do tih oblika života i rada došli iz doživljaja *potrebe* bračnih parova i liječnika. Bez tog stalnog produbljenja stručnog i duhovnog, skupina se rasipa, blijedi elan i povezanost. Zanimljivo je da su *svuda po svijetu* slične skupine došle do istog zaključka: potrebna je neprestana duhovna i stručna formacija. U organizaciji belgijskog obiteljskog apostolata uređeno je tako da onaj liječnik koji početkom radne godine, u jesen, nije slušao onih nekoliko dana ili večeri stručnih predavanja, te godine ne može sudjelovati u radu na tečajevima priprave na brak i na sličnim tečajevima.

1970. godine je inicijativom samih laika počela naša zagrebačka skupina novim oblikom rada s obiteljima, i to masovnog. Budući da se naš rad sastojao najviše od priprave onih koji ulaze u brak, počeli smo rad za mlade obitelji zapuštati. Zato smo počeli po perifernim župama Zagreba i okolice držati sastanke za sve polaznike mise. Te *govore po crkvama* održavali bismo pod nedjeljnim misama svim ili glavnim, iza evanđelja ili nakon posve kratke župnikove homilije, ili odmah poslije mise. Kojih 20—30 minuta bračni je par govorio o kršćanskom shvaćanju bračne vjernosti, ili o doživljaju Boga u braku, o molitvi u obitelji, o kršćanskom gledanju na djecu, o temeljnim stavovima kršćanskog odgoja prema raznim dobima, o nedjelji u obitelji itd. Ukratko, iznosili su se obiteljski problemi koji sve, osobito mlađe bračne parove muče i zanimaju,

s pozitivnog vidika, i kroz vlastito iskustvo i doživljaje. Te smo govore držali kroz četiri nedjelje uzastopce, da se nizom obiteljskih tema stvori donekle cjelovit kršćanski vidik na život u braku. Taj smo pothvat vršili kroz godinu i pol, do zime 1971. Prestali smo s njime zbog preopterećenosti u poslovima. Obradili smo tako petnaestak župa.

Godine 1971. prelazimo na *treće razdoblje* u razvoju obiteljskog pokreta, kojemu je karakteristika izlazak u *katoličku javnost Hrvatske*, pred sve svećenike, u tisak, pred BKJ, u *pastoralne planove* Crkve u Hrvatskoj. U tom razdoblju pokret postaje studijska ustanova s nizom stručnjaka. Prvi pothvat u tom smjeru bio je *nastup skupine laika iz zagrebačke, brodske i osječke skupine* na Svećeničkom tjednu u siječnju 1971. Na tom inače burnom tečaju uoči Treće biskupske sinode u Rimu, prve večeri je pred svećenicima nastupilo petnaestak laika i jednostavno ispričalo što rade u apostolatu obitelji. To je po općem sudu bila najbolja točka toga tečaja. Nisu iznosili neku problematiku, nisu predstavljali nikakve borbe, niti možda samo nekakve planove, nego konkretan i ostvaren rad na tom vrlo akutnom području pastoraala Crkve. Nakon toga je nastalo opće zanimanje za obiteljski rad. Na istom tečaju smo u toku sva četiri dana zaokupili prostorije jednog razreda u sjemeništu. U ovome su ilustracije pokazivale sav taj obiteljski rad, tu je bila prikazana obiteljska literatura, tu su se mogli porazgovoriti s laicima i liječnikom svi koji su se za taj rad više zanimali, a ugovarali su se i razni pothvati obiteljskog apostolata. Nastup radnika u obiteljskom apostolatu na tom tečaju 1971. produljio se na taj način da su svećenici toga tečaja anketom zaželjeli da se cijeli slijedeći tečaj posveti apostolatu obitelji. Iza mnogo priprema tokom jeseni 1971., taj je tečaj održan u *siječnju 1972.* pred 600—700 svećenika iz cijele naše domovine. Time je misao i praksa suvremenog obiteljskog apostolata ušla među svećeničke redove, a putem rezolucija tečaja ušla je u *pastoralne planove* naše Crkve. Po odobrenju BKJ postala je službena, ugradila se u *pastoralne planove* naše Crkve.

Od prvog nastupa laika na Svećeničkom tjednu 1971. počeo je novi val rada, novi oblik obiteljskog apostolata: *ekspedicije u župe* na poziv župnika. Prve takve ekspedicije ili apostolski pohodi zbili su se pojedinačno i ranije, 1969. u travnju u Brezovicu, pa 1970. u studenom u Pitomaču, no sad su silno učestale. Sad smo odlazili najviše u Dalmaciju i u Istru, u Slavoniju, Bosnu, manje po zagrebačkoj nadbiskupiji, pa u Bačku, a u zadnje vrijeme po Medimurju i Podravini. Najveći dio tih pothvata obavila je zagrebačka skupina, a posao po Slavoniji obavila je u velikoj mjeri brodska i osječka skupina, dok je postojala. Nakon Svećeničkog tjedna 1971. prvi put je o tom obiteljskom pokretu pisao katolički tisak (*Glas Koncila* u izvještaju o Svećeničkom tečaju 1971.). U toku godine dana, počev od jeseni 1972., *Glas Koncila* je u više navrata organizirao razgovore laika i stručnjaka o obiteljskim problemima i to objavljivao.

Na želju karlovačkih svećenika pokušali smo u proljeće 1971. godine u tom gradu zainteresirati katoličke parove za obiteljski rad, ali nam to nije uspjelo. Na prvom sastanku odabranih kršćanskih parova bila su 24 sudionika na družom samo pet. Svećenici su izgubili nadu, pa smo treći sastanak pretvorili u informativni i poučni susret u župi na Dubovcu (20 prisutnih).

Još tijekom 1970., a osobito u toku 1971. godine *bogoslovi na Kaptolu* stvorili su obiteljsku sekciju, koja je vrlo lijepo i intenzivno spremala bogoslove za buduću obiteljski apostolat. Priređivali su mjesečno jedno ili dva predavanja iz obiteljske tematike, pozivali laike, stručnjake, svećenike, razne profesore iz-

bliza i izdaleka. U organizaciji im je pomagao jedan vrlo aktivan laik iz zagrebačke skupine, pribavljajući im strane predavače. Spremili su za tisak cijelu knjigu tih predavanja, koja je ovih dana i izašla pod naslovom. *U službu života*.

Ljeti 1971. doživjeli smo velik događaj i kvalitativan uspon u našem obiteljskom pokretu, osnovan je *Obiteljski institut* u Zagrebu. Osnovan je kao dio Filozofsko-teološkog instituta DI na Jordanovcu, kao ustanova studija obiteljskih problema Hrvatske od strane raznovrsnih stručnjaka, većinom profesora Obiteljskog instituta, no i mnogih drugih, osobito liječnika, pravnika, psihijatar, biblicista itd. i kao škola za formaciju laika za obiteljski apostolat. Škola je te jeseni 19. listopada 1971. počela raditi kao večernja škola dva puta tjedno. Inspirirali smo se u tom pothvatu na louvainskom *Institut des sciences familiares et sexologiques*. Traje u našoj režiji 4 semestra, dvije godine. Na želju brodskih svećenika odmah smo osnovali podružnicu u Sl. Brodu u župi vlč. Vida Mihaljeka, na kojoj su predavali izmjenično naši profesori iz Zagreba i iz đakovačke bogoslovije. U prva četiri semestra bilo je upisano u Zagrebu i u Sl. Brodu 80 studenata. Među njima je bilo i nešto bogoslova. Obiteljsku školu u Sl. Brodu ovog smo ljeta završili i nećemo je ondje nastavljati jer je Brod maleno mjesto. Sada postoji mogućnost da se takva večernja škola otvori u drugim mjestima. Kako doznajemo, to sada žele ostvariti Split i Sarajevo. Za te dvije godine Obiteljski institut je izradio i izdao 12 skripata, a u tisku su dvije knjige. Institutom je obiteljski pokret ušao u fazu *ozbiljnog studijskog i sistematskog rada*. On je počeo posao temeljitog *formiranja laika*.

Svakog ljeta priređujemo *Obiteljsku ljetnu školu*, na kojoj sudionici, laici, svećenici, redovnice mogu čuti kratak sadržaj studija i predavanja cijele jedne godine Obiteljskog instituta. A budući da su napisana skripta, mogu tu skraćenu informaciju produbiti po njima.

Tijekom 1972. godine naše ekspedicije po župama, na koje ide bračni par, svećenik, katkada i liječnik, pretvorile su se u regionalno obrađivanje terena. Tako smo godine 1971/72. obradili gotovo sve župe otoka Krka, Lošinj, Pag, a 1973. veći dio Međimurja. Ove zime, ako Bog da, obradit ćemo Podravinu.

U svibnju 1973. obiteljski apostolat doživljava vrhunac ulaska u javnost naše Crkve osnivanjem *Obiteljskog vijeća BKJ* s biskupom Žanićem na čelu. Konstitutivni sastanak bio je 7. svibnja 1973. To će Vijeće, snažnije nego dosad na privatnoj bazi, službeno povezivati sve obiteljske pothvate u našoj domovini, prenosi iz centra Crkve (*Sectio pro familia* u Papinskom vijeću za laike) nadahnuća za naš rad, bit će sredstvo komuniciranja obostranog poticanja između naših biskupa i širokog sloja klera i laika.

Evo, tako se od malih početaka 1962. godine razvio jedan duhovni pokret u Crkvi Hrvatske, koji, iako je pothvatima veoma malen, gledajući na prostornost i mnoštvo naših obitelji na koje bismo morali utjecati, ipak je živ u svijesti biskupa, klera i malog broja laika. On se ipak — rođio. Pravi posao tek započinje.

Sad bih iznio nešto *statistike* našega rada. Strpljivim popisivanjem svih pothvata zagrebačke skupine i bar globalnim podacima rada brodske i osječke skupine, čije sve pothvate nisam u potpunosti mogao zabilježiti, došao sam do ovih brojeva:

U Zagrebu smo ovih godina spremali na brak, putem raznih tečajeva od 6 ili 9 večeri, 1990 mladih. (NB. ne brojim večeri, nego ljude koji su prošli kroz tečajeve). U tom poslu održali smo 267 večeri po zagrebačkim župama,

s prosječnim brojem od 43 prisutnih svake večeri. Od 1971. godine u siječnju zagrebačka je skupina načinila 80 ekspedicija, putovanja u razne župe po našoj domovini, obavljajući po želji župnika ondje obiteljske duhovne obnove u toku 2—3 dana. Bračni par, svećenik i katkad liječnik, to je ekipa na tim pohodima. Brodska i osječka skupina, dok je djelovala, načinile su, prema nepotpunim podacima, 30 takvih ekspedicija.

Ako bismo htjeli doći do zajedničkog broja, koliko je mladeži, bračnih parova došlo pod utjecaj našeg rada, slušalo tečajeve u toku 2—3 ili više dana ili večernje tečajeve u toku 6—9 dana, i ujedno svećenika koji su prisustvovali raznim obiteljskim tečajevima u našoj režiji, broj bi bio ovaj: slušalo nas je i prošlo je kroz naše tečajeve i nizove razgovora po župama 7.500 mladih. Slušalo nas je i prošlo kroz razne obnove od 2—3 ili više dana 17.000 bračnih parova (osoba). Na raznim tečajevima o obiteljskom apostolatu govorili smo pred 980 svećenika.

Da završim taj povijesni, genetski pregled razvoja obiteljskog apostolata nekim *zaključcima!* Iz svih tih događaja u toku 11 godina mogli bismo doći do ovih životnih zakona našeg organiziranog obiteljskog apostolata:

— Pokret obiteljskog apostolata, kakav se razvio kod nas, živi u stilu koncilskog shvaćanja Crkve kao Božjeg naroda, živi od laika-apostola koji sami provode život u braku ili su ujedno i stručnjaci (liječnici, psihijatri, pravnici . . .), a koje moraju okupljati i voditi svećenici kao animatori (LG 33).

— Iako je potrebno paralelno buditi svijest o potrebi takvog apostolata i kod laika, najteži i najvažniji je posao okupiti i formirati skupine laika, s apostolskim zvanjem. Oni trebaju neprestano duhovno i stručno produbljenje. Kod nas u Hrvatskoj još se nije pojavio koncilski tip laika, no mislim da se javlja putem ovakvog rada. Laici pak koji rade u tom pokretu treba da pružaju slušateljima svoje osobno životno duhovno bogatstvo, a ne neko dociranje ili samo prenošenje nekih teza.

— Kad se formira nekoliko takvih laičkih skupina, one zajedno sa svećenikom ostvaruju *mrežu* raznih stalnih pothvata, tečajeva, bilo za pripremu na brak u raznim dobima života (školskih, mladenačkih, zaručnickih), bilo za pomaganje mladih bračnih parova ili za koju drugu specijalnu nakanu. Taj rad uključuje *pluralizam* s obzirom na tipove i razinu formacije obiteljskih apostola (intelektualci, radnici, seljaci) i s obzirom na oblike rada (tečajevi, večeri, obnove, savjetovaništa). Svi imaju ipak nešto zajedničko: ozbiljan osobni kršćanski život laika, bračno iskustvo ili stručnost, spontani način iznošenja misli, znači »svjedočenje«, formu dinamike skupine i apostolski elan.

— Redovnice su dragocjene *suradnice* obiteljskog apostolata. U nekim potхватima su nezamjenjive, mogu učiniti više nego svećenik, npr. u akciji za spas nerođene djece, u radu za brojne obitelji, u čuvanju djece dok su roditelji na poslu itd.

— Taj obiteljski rad je u stilu »pokreta«, ne organizacije. To je pokret malih skupina dobrovoljaca-entuzijasta, koji živi odozdo, od života vjere i apostolskog žara. To je jedna od tipičnih suvremenih infrastrukture, koje se danas javljaju u Crkvi, unutar dosadašnjih službenih crkvenih struktura biskupije i župe ili unutar više župa jednoga grada.

— Takav se rad ne može pokrenuti dekretima odozgo. Treba ga zasaditi kao biljku, zalijevati da se razvija. Gornje strukture tog apostolata, kao i Obiteljsko vijeće BKJ rastu iz rada odozdo, iz živih apostolskih skupina.

2. Sadašnje stanje

Sad ću posve ukratko prikazati mrežu obiteljskih pothvata u Crkvi Hrvatske ovoga časa.

Mogli bismo reći da je u ovom času taj rad u glavnini svojih oblika na polaznom položaju. Postavljeni su temelji, prilično je probudeno zanimanje u kleru, ovdje i ondje postoje pothvati koji bi se morali raširiti po cijeloj našoj domovini. Zasijano je mnogo toga, no sve je tek u prvom zaletu.

Mislim da u stanju obiteljskog apostolata moramo razlikovati tri razine, tri strukture toga života i rada:

Prvo je *gornja struktura* s vrhovnom organizacijskom formom »Obiteljsko vijeće BKJ«. Tome možemo možda pridružiti organizacijske skupine u biskupijama gdje postoje ili će postojati. Zasad znam da postoji Sekcija za obitelj u Pastoralnom vijeću splitske nadbiskupije. Obiteljsko vijeće je izvanredno potrebno, korisno da koordinira, potiče, nadahnjuje itd. Ipak, ne valja imati iluzije da je to sila koja će širenje obiteljskog apostolata u našoj domovini iznijeti na svojim ledima. Ono nije sila koja će izgrađivati, to su uvijek ljudi odozdo. Hvala Bogu da imamo Vijeće i dao Bog da nam što više bude od koristi!

Zatim imamo *srednju strukturu*. To su razne ustanove, kao Obiteljski institut, koji ima znanstveni karakter proučavanja i temeljite formacije laika apostola, pa razna uredništva obiteljskih časopisa, kao *Kana*, a nadamo se da će se i *Glasnik Srca Isusova i Marijina* s novim uredništvom, koje je u kolo­vozu preuzelo vodstvo časopisa u većoj mjeri pretvoriti u obiteljski časopis za svoje čitatelje. Tu mislim na bogoslovije i studij pastorala koji mora ugraditi u suvremene planove apostolata i takav obiteljski apostolat, pa razne sekcije po bogoslovijama koje praktično upućuju u taj rad i uopće na formiranje svećenika za takav apostolat. Rad na toj drugoj razini čini se da je prilično dobro postavljen i smatram ga neminovnim za razvoj obiteljskog apostolata u Crkvi Hrvatske, čak važnijim nego Vijeće.

Promotrimo napokon i *donju strukturu*. To su same laičke radne skupine sa svojim svećenicima i njihovi pothvati za obitelj. Uvjeren sam da je ta donja struktura obiteljskog apostolata najvažnija, najbitnija. Ona najviše stvara i razvija pokret. Rad na njezinu razvoju i širenju je najvažniji i najbitniji, ali i najteži. Kod nas sada postoji šest oblika takvog rada ovakvih laičkih skupina:

1. tečajevi pripreme za brak,
2. ekspedicije, obnove po župama, koje zahvaćaju mlade obitelji, mladež, a pomalo i stare ljude, da bi postali pomoćnici i suradnici života svojih mladih obitelji, a ne smetnja,
3. priprava na brak putem katehizacije (same teme vjeronauka i suradnja bračnih parova na vjeronauku kad se govori o obitelji),
4. savjetovališta za brak,
5. rad s obiteljima kroz govore po crkvama,
6. rad putem tiska.

Pogledamo li naš teren gdje su se sve rasprostrli ti pothvati, spomenimo prvo Zagreb, koji ima Obiteljski institut, redovitu mrežu tečajeva za brak svakog mjeseca u godini, Savjetovalište, najjaču skupinu laika i liječnika, uredništvo *Kane* i *Glasnika Srca Isusova i Marijina*, skupinu Zajednica naše Gospe s pet ekipa.

Slavonski Brod ima svojevrsan Obiteljski centar s mnogostrukim djelovanjem. Završio je dvogodišnju obiteljsku školu, podružnicu zagrebačkog Instituta,

a ljudi koji su je završili upravo se spremaju na rad kao pojačanje dosadašnjoj brodskoj skupini. Ove jeseni počinje savjetovalište za brak i povremeni tečajevi pripreve na brak u samom Sl. Brodu i okolici, napokon ekspedicije u razna slavonska mjesta. Tu djeluju i ekipe Zajednice naše Gospe.

Rijeka je u porođajnim mukama da formira skupinu laika. Održana su četiri tečaja (svega 275 polaznika). Cijeli rad vodi vlč. Valković, koji je već nekih šest puta okupljao te potencijalne laičke apostole, no još nije uspio. Liječnika još nemaju. Uzdamo se u njihovu divnu upornost i ustrajnost, kojoj želimo što prije uspjeh.

Krk je ove jeseni počeo s tečajem pripreve na brak. Ima jednog vrsnog liječnika i po koji bračni par.

Šibenski pastoralni centar organizira česte tečajeve po župama uz pomoć zagrebačkih laika, pod brigom vlč. Skračića.

Split je pred niz godina imao dva tečaja, no ovog ljeta je organizirao za cijelu metropoliju svećenički obiteljski tečaj. Došlo je 70 svećenika, uglavnom iz splitske nadbiskupije i 10 sestara. Spremni su bili osnovati obiteljsku školu, poput one u Slavonskom Brodu, no za ovaj čas zbog nekih problema to odgađaju. Nadamo se mnogo od petorice mladih svećenika koji čine sekciju za obitelj unutar nadbiskupijskog pastoralnog vijeća.

Dubrovnik je prošle zime počeo tečajeve pripreve na brak biskupovom odredbom, koja sve mladence obavezuje na takve tečajeve. Odaziv je bio, čujem, lijep, no oni zasad rade samo sa svećenikom, bez laika i liječnika. Vjerujem da je to samo početni propust.

Zadar je tijekom cijele prošle radne godine 1972/73. pozivao svakog mjeseca profesore Obiteljskog instituta iz Zagreba na jedan dan studija obiteljskih problema (3—4 predavanja), na koje je dolazilo pedesetak svećenika. Našla se i skupina laika i nada je da će ove jeseni proraditi jedna skupina. Ovog ljeta su se sastajali s dr. Tomašićem ti laici i nekoliko svećenika, njih desetak, u toku cijelog jednog tjedna. Dobili su od nadbiskupa jednu prostoriju kao klub i žele početi.

Sarajevo je imalo prilično mnogo raznih predavanja naših svećenika i laika o obiteljskim problemima i izrazilo je želju za podružnicom Obiteljskog instituta.

Mislim da nikoga nisam zaboravio!

To je, evo, organizirani obiteljski rad u našoj Crkvi ovoga časa!

Vjekoslav Sučić

ISKUSTVA I STAVOVI OBITELJSKOGA RADA U RIJECI

Na ovom mjestu je imao danas biti dr. Marijan Valković, rektor Bogoslovske škole u Rijeci, koji vodi čitav pastoralni rad u Rijeci. Ja, kao riječki dekan, osjećam svoju dužnost da sve to podržavam, pomažem, da surađujem s njime. On se, međutim, ovih dana nalazi u New Yorku, a znao je unaprijed da će biti odsutan, pa me zamolio da nastupim umjesto njega. Naravno da to neće biti na onom stručnom nivou kako bi on to mogao izvesti, pa molim da